Motion

1981/82: 1375

Lars Werner m. fl.

En demokratisk skola

Inledning

De borgerliga regeringarnas systematiska nedskärning av skolans resurser under de senaste åren innebär sänkt undervisningsstandard, ökad segregation och försämrade sociala förmåner för de elever som bäst behöver dessa. Men besparingsattackerna beskrivs i årets budgetproposition, bilaga 12, i förskönande ideologiska termer som ett medvetet reformarbete: "En bestämd inriktning har utmärkt alla dessa reformbeslut. De har utgått från den syn på skolväsendets framtida utveckling som präglade regeringens beslut om SIA-reformen."

Som de mest väsentliga dragen i detta "reformarbete" anger skolministern "decentraliseringen, den långsiktiga planeringen, skolans skyldighet att träna eleverna till självständigt arbete och eget ansvar, ett ökat utrymme för praktisk arbetslivsorientering, en behovsorienterad resursfördelning och en flexiblare skolplanering."

Sanningens ögonblick inträffar när skolministern på s. 208-209 skryter över de besparingar som uppnåtts, bl. a. genom att basresursmedeltalet sänkts till 1976 års nivå och att resursökningar som riksdagen beslutade om år 1979 inte har verkställts. Nu skall inte heller den ökning av förstärkningsresursen som skulle skett enligt 1979 års läroplansbeslut genomföras.

Det så kallade reformarbetet har inget logiskt samband med SIA-beslutet och läroplansbeslutet. Tvärtom undergrävs förutsättningarna för att genomföra de tidigare beslutade, reella reformerna. Detta går inte att skyla över med det ideologiska snömos, som skolministern har dränkt in sin budgetbilaga med. Honnörsord som "decentralisering", "betydande lokal frihet" och "friare resursanvändning" förmår inte dölja den bistra verkligheten att flertalet skolor och kommuner får sina resurser kraftigt reducerade.

Hur "fritt" skolstyrelser och skolledningar än påstås kunna disponera resurserna mot "målen för skolans arbete", så kräver en situation med minskade resurser alltid att man först måste ta till rödkritan och stryka bort vissa mål för arbetet. Det hade varit värdefullt för den politiska debatten om skolministern hade förtydligat sin luftiga ideologi med en uppräkning av de delar av skolans nuvarande verksamhet som hon anser kan läggas ner omgående.

Skolan kännetecknas redan i dag av långtgående särbehandling av eleverna. Olikheterna mellan kommunerna är stora och även skillnader inom kommuner är påtagliga. Bakom allt tal om lika rätt till utbildning döljer sig en

annan verklighet. Det gäller lärarnas erfarenhet, lärarbyten, elevomflyttningar, tillgången på läromedel, kostnaderna för skolmåltider m. m. I bostadsområden och kommuner, som domineras av arbetarbefolkning, är de resurser som kan ställas till den obligatoriska skolans förfogande i allmänhet mindre. På punkt efter punkt kan detta avläsas i torra siffror, bakom vilka döljer sig en verklighet, som avspeglar bestående klassorättvisor på bildningens och uppfostrans område. Nu förväntar skolministern att de kommuner som drabbas av den kortsiktiga sparpolitiken skall kunna med "ökat lokalt ansvar och friare resursanvändning" få det "lättare att bemästra samma krav i olika miljöer". Om skolministern bekvämade sig till en rundresa i Stockholms län för en jämförande undersökning av skolan i Danderyds och Botkyrka kommuner, så skulle hon möjligen inse sitt misstag.

Skolan och ungdomsarbetslösheten

Vpk har redan tidigare haft anledning att peka på det orimliga i förklaringen att ungdomsarbetslösheten är en fråga om brist på yrkesutbildning. Var finns jobben för den ungdom som hade haft en bättre yrkesutbildning om inte om hade varit? Var finns i dag jobben för flickor, om de bara hade haft förstånd att välja icke traditionella kvinnoutbildningar? Skolministern påstår att "arbetsgivarna i den rådande arbetsmarknadssituationen kunnat skärpa kraven på utbildning och arbets- och/eller yrkeserfarenhet även för vad som normalt betecknas som enkla ingångsjobb".

Länsarbetsnämndernas prognoser och karaktären av de arbeten som erbjuds på den krympande listan på lediga platser hos arbetsförmedlingarna skjuter effektivt detta påstående i sank. Regeringen kan lika lite som landets kapitalägare och företagsledare peka ut vad som under åren framöver kommer att åter öka sysselsättningen och tränga tillbaka arbetslösheten. Skolministern sätter sin lit till effekterna av att arbetsköparna får 60 miljoner för att inrätta arbeten med enklare arbetsuppgifter som i dag inte kommer till utförande. Det sägs skola leda till att ungdomar kan erbjudas enklare ingångsarbeten. Om denna lilla insats verkligen skall leda till något annat än tillfälliga nödhjälpsarbeten av sämsta 30-talsmodell, så kommer följden i stället att bli "enklare" ingångslöner på arbetsmarknaden. Det har givetvis inte regeringens uppdragsgivare, Svenska Arbetsgivareföreningen, något emot. Vpk har tidigare också riktat kritik mot de påtagliga ansträngningarna från regeringens sida att med ungdomsarbetslösheten som förevändning skaffa fram billigare arbetskraft åt företagen.

Skolministern skriver nu i propositionen, att "om skolelever betraktas som anställda när de av skolan, som ett led i utbildningen, placeras i arbetslivet kan hela denna del av skolans verksamhet äventyras." Därför hoppas hon att arbetsmarknadsministern skall lösa problemen genom att tvinga igenom "en generell lösning av frågan om skolelevers arbetsrättsliga ställning". Om den

arbetsgruppen misslyckas med uppgiften att lösa denna fråga skall tvångslagstiftning tillgripas. Ett varningsord alltså till de fackliga företrädare som förmodas skall ingå i arbetsgruppen: Ge efter i förhandlingarna – annars klipper vi till!

Återställ resurserna!

Den s. k. besparingspropositionen våren 1981 undandrog skolan hundratals miljoner i statliga bidrag. Detta har skapat nya problem i de flesta kommuner och rektorsområden.

Regeringens besparingsnit har inte bara drabbat undervisningen som sådan, utan också lett till att de skolsociala förmånerna allvarligt försämrats. Resurssvaga kommuner tvingas spara inte bara på skolmåltider utan också på läromedel, skolkuratorstjänster o. d.

Det finns undersökningar som visar att kommunerna sparat över 130 milj. kr. enbart på skolmåltider och läromedel under 1981. Besparingen på skolmaten är så stor som 90 milj. kr. Trots kraftigt ökade priser satsas det i dag mindre pengar på skolmaten än för ett år sedan. De landvinningar arbetarrörelsen tidigt tillkämpat sig och som särskilt värnat om arbetarbarnens, invandrarbarnens och låginkomsttagarnas barns välbefinnande urholkas allt snabbare.

Många barn går redan i dag hungriga och trötta till skolan och lämnar den inte sällan i samma tillstånd. De måltider som barnet får i sig i skolan täcker långt ifrån det näringsbehov de växande har. Stora kvalitetsskillnader råder mellan kommunerna på detta område. Och det kommer att bli än värre om regeringens förslag antas av riksdagen.

När det gäller läromedlen har vpk under lång tid krävt att produktionen snarast överförs i samhällelig ägo. Läromedelsmarknaden är i dag alltmer dominerad av monopolföretag som ständigt höjer priserna. Detta sker samtidigt som regeringen alltså drar ned på anslaget till kommunerna vilket kommer att innebära att utbildningens innehåll i fattiga kommuner ytterligare utarmas. Kravet på fria läromedel har fortfarande aktualitet. Vi har från vpk:s sida tidigare krävt att några inskränkningar på detta område under inga förhållanden kan accepteras. Detta innebär vidare att en kommunal frihet härvidlag är omöjlig. Baslärомedel och väsentliga hjälpmedel skall kostnadsfritt ställas till elevernas förfogande som gåva.

Nedskärningarna inom skolområdet i övrigt, vilka kommer att leda till stora svårigheter inom den pedagogiska verksamheten, ställer snarast ökade krav på skolkuratorsverksamhet och liknande insatser. Men även här tvingas vi konstatera att besparingsniten lett till och leder till vidgade klassorättvisor, genom att resurserna minskas främst i bostadsområden och kommuner som domineras av arbetarbefolkning.

Vpk anser att regeringen genom denna politik har intagit en kortsynt och primitiv hållning till utbildningsfrågorna, en hållning som präglas av en

grundläggande oförståelse för frågorna om bildningens och uppfostrans roll i vårt samhälle. Skolan måste återges de resurser den har berövats och skolpolitiken måste i stället inriktas på att angripa de brister som redan före inskränkningarna fanns inom området.

Genom riksdagens bifall till proposition 1981/82:14 om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m. äventyrades det reformarbete inom gymnasieskolan som torde få sin utgångspunkt i den framlagda Gymnasieutredningen. För att snarast möjligt få gymnasieskolan att fungera på ett sådant sätt, att fortsatta reformer inte omintetgörs i förväg, så måste även detta beslut omprövas och gymnasieskolan återfå tidigare resurser.

Demokratisera skolan

I dag står vi i en situation, där ett växande antal elever uppfattar skolan som ett tvång, där rätten till bildning och uppfostran omvandlas till tvånget att gå i en skola, som uppfattas som meningslös, tråkig och avskild från livet i övrigt.

Kraven på yrkesskicklighet inom industrin minskar i takt med robotisering, datorisering, rationalisering och utslagning av mänsklig arbetskraft. Arbetets innehåll utarmas för en växande andel av de lönearbetande. Samtidigt ökar kraven på anpassning och underkastelse, på förmågan att uthålligt kunna prestera utan att revoltera mot arbetets brist på innehåll och sammanhang, trots att arbetsuppgifterna för allt fler framstår som meningslösa och mekaniska. Dessa tendenser utsträcks också till att gälla områden utanför den materiella produktionen. Kontorsarbetet, arbetet inom handel och sjukvård exempelvis, visar samma typ av utveckling.

Kraven på skolan när det gäller förmedling av kunskaper och färdigheter till dem som skall bli de direkta producenterna eller tjänstemän på lägre nivåer minskar. Samtidigt ökar kraven på sortering av den framtida arbetskraften efter egenskaper som ansvar, vakenhet, självdisciplin och psykisk balans.

Denna utveckling rimmar dåligt med förlängningen av skoltiden för majoriteten elever. Denna förlängning motiveras i stället av andra uppgifter som tilldelas skolan, t. ex. att hålla arbetslösheten inom rimliga gränser. Framväxten av massundervisningen har gjort utbildningsområdet till ett område, som ger stora möjligheter till kapitalackumulation. Skolan har också fått en sorts barna- och ungdomsvårdande funktion.

Ur arbetarklassens perspektiv innebär den höga teknologi, som i dag ingår i produktionsprocessen, objektivt sett ett ökat behov av utbildning. För att kontrollera och behärska produktionen krävs i dag avancerade tekniska, naturvetenskapliga, sociala och administrativa kunskaper. För att på sikt kunna omvandla en produktion styrd av profit till en produktion styrd av människors behov, så kan kunskaper och färdigheter inte undvaras.

Arbetarrörelsen måste ställa krav på skolan att ge eleverna dessa

kunskaper. Arbetarrörelsen måste avslöja och angripa skolans förmedling av den härskande klassens ideologi och verka för en demokratisk skola, som tillgodoser folkflertalets intressen. Arbetarklassens barn måste få tillgång till sin historia och kultur och sin klass politiska och fackliga kamp, sedda ur sin klass perspektiv och inte återgivna av borgarskapets deformerande speglar.

Bildning och uppfostran måste därför omvandlas i progressiv riktning. Den torftighet som i dag möter arbetarklassens barn och ungdom i och utanför skolan måste brytas. Läroplanen för grundskolan fyller inte dessa krav och måste därför omarbetas. De tjänstemannaprodukter vi hittills har sett på detta område talar för att riksdagen genom sitt utbildningsutskott i stället måste ta en betydligt mer aktiv del i utformandet av en ny läroplan.

Med hänvisning till det anförda föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till att nya läroplaner för grundskola och gymnasium utarbetas i enlighet med vad som anförs i motionen,
2. att riksdagen uttalar att dess utbildningsutskott bör delta i utformningen av nya läroplaner,
3. att riksdagen uttalar
   a) att grundskolan helt bör sekulariseras och religionskunskap avskaffas som särskilt ämne,
   b) att momentet skola-arbetsliv bör införas på kursplanen som huvudmoment inom de olika ämnena på alla stadier och att arbetslivsorientering därvid bör avskaffas som särskilt ämne,
   c) att åtgärder snarast måste vidtas för att utjämna de materiella villkoren för grundskolans undervisning och hemställer hos regeringen om förslag härom,
4. att riksdagen uttalar att de graderade betygen helt skall avskaffas inom grundskolan,
5. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo,
6. att riksdagen uttalar att de förändringar av gymnasieskolans utformning som omfattas av tidigare riksdagsbeslut med anledning av proposition 1981/82:14 skall uppskjutas i avvaktan på en kommande gymnasiereform,
7. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring i skolförordningen med innebörden att skolmåltider ej får avgiftsbeläggas,
8. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, D 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. ej uppta medel på 7 842 000 kr. till de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan,

9. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, D 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisa ytterligare 247 300 000 kr. utöver regeringens förslag,
10. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, D 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor anvisa ytterligare 74 660 000 kr. utöver regeringens förslag,
11. att riksdagen beslutar att avslå det under utbildningsdepartementet, D 20. Bidrag till driften av riksinternatskolor föreslagna försöksanslaget av 14 901 000 kr.,
12. att riksdagen beslutar att avslå det under utbildningsdepartementet, D 22. Bidrag till driften av vissa privatskolor föreslagna förslagsanslaget av 21 663 000 kr.

Stockholm den 26 januari 1982

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk) C.-H. HERMANSSON (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk) BERTIL MÅBRINK (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk) RAUL BLÜCHER (vpk)